מיט זיינע געבירטיג־אָווגטן האָט ער זיך באַקאַנט געמאַכט אין דייטשלאַנד, שווייץ, עסטרייך און פוילן, ער האָט אָרגאַניזירט פֿעסטיוואַלן פֿון יידישן ליד אין די גרעסערע שטעט אין אייראָפּע און מערערע מאָל באַזוכט ישראל, וווּ ער איז אויפֿגענומען געוואָרן אין דער טעלעוויזיע, זיך פּרעזענטירט מיט קאָנצערטן אין ירושלים, תּל־אביב, באר־שבע, פּתח־תּקווה און אין גרעסערע קיבוצים אין לאַנד.

אָבער דעם שפּיץ פֿון זיין פּיעטיזם פֿאַר דער שאַפֿונג פֿון מרדכי געבירטיג, האָט מאַנפֿרעד לעם אַרויסגעוויזן מיטן אַרויסגעבן זיין בוך "מרדכי געבירטיג - יידישע לידער". דאָס איז אַ בוך אין גרויסן פֿאָרמאַט (21 • 30), 296 זייטן, טעקסטן מיט נאָטן, אין יידיש, ווי אויך טראַנסקריבירט מיט לאַטיינישע אותיות, איבערגעזעצטע אויף דייטש, און באַצירט מיט אילוסטראַציעס און אָרנאַמענטן, צוגעפּאַסטע צום אינהאַלט פֿון די טעקסטן. צום סוף קומען: אַ קליינער יידיש־לעקסיקאָן פֿון געבירטיגס וואָקאַבולאַר, אַן אַלפֿאַבעטישער לידער־אינדעקס, אַ לידער־פֿאַרצייכניש לויט די אינציפּיעס פֿון די לידער און אַ ביבליאָגראַפֿישע רשימה.

דאָס בוך איז אַן איינזאַמל פֿון אַלע געבירטיג־לידער, אַרויס־געגעבענע אין דריי פּעריאָדן: די אויסגאַבע "פֿאָלקסטימלעך", פֿאַרלאַג "דאָס ביכעלע", קראָקע, 1920; די צווייטע אויסגאַבע "מיינע לידער" מיט אַ פֿאָרוואָרט פֿון מנחם קיפּניס, אַרויס אין ווילנע דורך אַ געזעלשאַפֿטלעכן קאָמיטעט געווידמעט דער דרייסיקיאָריקער טעטיקייט פֿון מרדכי געבירטיג, 1936; און די דריטע אויסגאַבע "ס'ברענט", מיט אַן אַריינפֿיר־וואָרט פֿון יוסף וואָלף, רעדאַגירט פֿון אַ רעדאַקציע־קאָלעגיע אין צוזאַמענשטעל פֿון מיכאַל באַרוויטש, נעלאַ ראָסט און יוסף וואָלף, מיטגלידער פֿון דער היסטאָרישער קאָמיסיע, קראָקע, 1946.

Mit sajne Gebirtig-owntn hot er sich bakant gemacht in Dajtschland, Schwajz, Esstrajch und Pojln, er hot organisirt fesstiwaln fun jidischn lid in di gressere schtet in Ejrope un merere mol basucht Jissroel, wu er is ojfgenumen geworn in der telewisie, sich presentirt mit konzertn in Jeruschalajim, Tel-Awiw, Bar-Schewa, Petach-Tikwa und in gressere kibuzim in land.

Ober dem schpiz fun sajn pietism far der schafung fun Mordechaj Gebirtig, hot Manfred Lemm arojssgewisn mitn arojssgebn sajn buch "Mordechaj Gebirtig - Jidische lider". Doss is a buch in grojssn format (30 X 21), 296 sajtn, tekstn mit notn, in jidisch, wi ojch transskribirt mit latejnische ojssjess, ibergesezte ojf dajtsch, un bazirt mit ilustrazies un ornamentn, zugepasste zum inhalt fun di tekstn. Zum ssof kumen: a klejner jidisch-lekssikon fun Gebirtigss wokabular, an alfabetischer lider-indekss, a lider-farzajchnisch lojt di inzipiess fun di lider un a bibliografische reschime.

Doss buch is an ajnsaml fun ale Gebirtig-lider, arojssgegebene in draj periodn: di ojssgabe "Folksstimlech", farlag "Doss bichele", Kroke, 1920; die zwejte ojssgabe "Majne lider" mit a forwort fun Menachem Kipniss, arojss in Wilne durch a gesel-schaftlechn komitet gewidmet der drajssikjoriker tetikejt fun Mordechaj Gebirtig, 1936; un di dritte ojssgabe "Ss' brent", mit an arajnfirwort fun Jossef Wolf, redagirt fun a redakzie-kolegie in zusamenschtel fun Michael Barwitsch, Nela Rosst un Jossef Wolf, mitglider fun der hisstorischer komissie, Kroke, 1946.

Mit seinen Gebirtig-Abenden machte er sich einen Namen in Deutschland, in der Schweiz, Österreich und Polen, er organisierte Festivals des jiddischen Liedes in den größeren Städten Europas und besuchte Israel, wo er im Fernsehen vorgestellt wurde, präsentierte Konzerte in Jerusalem, Tel-Aviv, Ber-Sheva, Petach-Tikva, und in größeren Kibuzim im Land.

Aber den Gipfel seiner Hochachtung vor dem Schaffen Mordechaj Gebirtigs bewies Manfred Lemm mit der Herausgabe seines Buches: "Mordechaj Gebirtig - Jiddische Lieder". Das ist ein Buch im Großformat (30 X 21), 296 Seiten, Texte mit Noten, sowohl in jiddisch als auch transkribiert in lateinische Schrift, Übersetzungen in deutsch; illustriert mit Bildern und Ornamenten, die zum Inhalt der Texte passen. Zum Schluß ein kleines Jiddisch-Lexikon von Gebirtigs Vokabular, ein alphabetischer Liederindex, ein Liederverzeichnis mit den Liedanfängen und eine Bibliographie.

Das Buch ist eine Sammlung aller Gebirtig-Lieder, herausgegeben in drei Perioden: Die Ausgabe "Folksstimlech", Verlag "Doss Bichele", Krakau 1920; die zweite Ausgabe "Majne Lider", mit einem Vorwort von Menachem Kipnis, herausgegeben in Wilna durch ein Komitee, zum dreißigjährigen Dichterjubiläum von Mordechaj Gebirtig, 1936; und die dritte Ausgabe "Ss' brent" mit einem Vorwort von Josef Wolf, redigiert von einem Redaktionskollegium, Michael Barwitsch, Nela Rost und Josef Wolf, Mitglieder der Historischen Kommission, Krakau 1946.

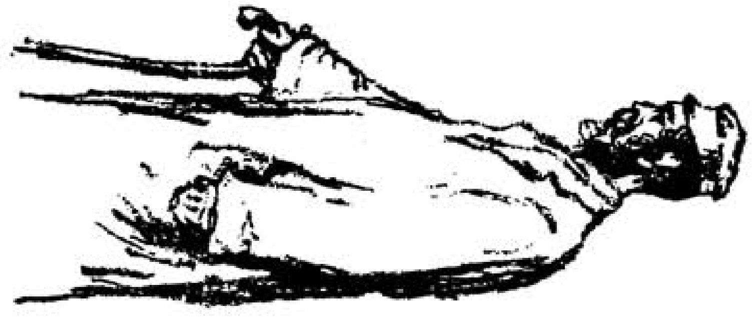

Zeichnung: Hermann Struck
aus: Arnold Zweig,
Das ostjüdische Antlitz
Berlin, Welt-Verlag, 1922

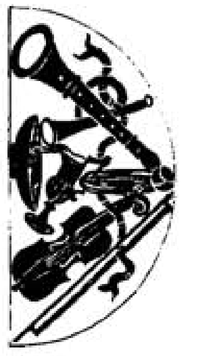

נאָך אַ קורצער הקדמה פֿון נאָרדרהיין־וועסטפֿאַלישן לאַנדעס־
מיניסטער־פּרעזידענט יאָהאַנעס ראַו, וואָס האָט מיט זיין
אויטאָריטעט און מן הסכּם אויך מיט קאָנקרעטן אונטערשטיץ,
דערמוטיקט דעם אידעאַליסטישן מאַנפֿרעד לעם צו טאָן זיין
אַרבעט, לייענען מיר אין בוך אַ לאַקאָנישן, אָבער באַלערנדיקן
עסיי וועגן ייִדישן פֿאָלקסליד, געשריבן פֿון דער שווייצאַרישער
גערמאַניסטין־אַקאַדעמיקערין ד״ר סאַלטשאַ לאַנדמאַן, אַן
אָפּשטאַמיקע פֿון פּוילישן פֿאַרמילחמהדיקן זשולקעוו. מיט
אויפֿריכטיקייט און אויטענטישקייט איז דורכגעזאַפּט דער
אויטאָביאָגראַפֿישער קרעדאָ פֿון מחבר מאַנפֿרעד לעם, וואָס
שילדערט אויף ניינצן זייטן (1 - 29) די זוכעניש און דאָס
גיין אין די שפּורן פֿון מרדכי געבירטיגס לעבן און שאַפֿן, כּדי
פֿון זיי צו לערנען און ציען פּאַראַלעלן וועגן לעבן, קולטור און
שטייגער פֿון די ייִדישע מאַסן אין פּוילן. ביינאַנד מיט דעם
דעקט ער פֿאַר אונדז אויף די פֿאַרשלייערטע מיט אומקלאָר־
קייטן פּאַראַדאָקסן, פֿאַרשאָטענע מיט וואַקלענישן פֿראַגעס
און טעמעס, וואָס זענען געבליבן הענגען אין דער לופֿט און
געגריבעלט דעם מוח פֿון אַ יונגן דייטש. ער האָט נישט געקענט
באַנעמען די גרויזאַמקייט פֿון די מאָטיוון, וואָס האָבן באַוויגן
די דייטשן צו די פֿאַרברעכערישקייטן כּלפּי דעם ייִדישן פֿאָלק.

מאַנפֿרעד לעם האָט אַרויסגעוואָרפֿן פֿון זיין געדאַנקען־ספֿערע
דאָס אַלץ , וואָס איז געוואָרן אַריינגעהאַמערט אין זיין קאָפּ אין
די קינדעריאָרן, ער האָט מיט פֿאַרכאַפּטקייט געפֿאָרשט די
געבירטיג־לידער און זייערע העלדן, זיין ווינאָרט קראָקע און
דעם ייִדישן מיליע פֿאַר וועלכן ער האָט געשאַפֿן, פֿאַרטיפֿט די
גייסטיקע עסענצן פֿון ייִדישן מענטש ביז ער האָט דערפֿילט די
טראַגעדיע פֿון יעדן ייִדישן יחיד. דאָס קלינגוואָרט "זעקס
מיליאָן ייִדן" האָט ביי אים אויפֿגעהערט צו זיין אַ סטאַטיסטישער
באַגריף, ער האָט דערשפּירט דעם בראָך פֿון יעדן מאַן און
פֿרוי, דערהערט דעם וויינעשריי פֿון יעדן זקן און קינד.
און דעריבער - באַזינגענדיק דאָס לעבן פֿון די משהלען און
רייזעלעך, קיוועלעך און שיינדעלעך - באַווייגט ער זייער שטילן
מאַרש צום טויט. ער האָט מיט זיין ווערק געשטעלט אַ
מאָנומענט דעם זינגער און די מאַסן פֿאַר וועלכע ער האָט
געזונגען.

ווען דעם זינגער און קאָמפּאָזיטאָר מאַנפֿרעד לעם (מוזיק צו
ניינצן טעקסטן פֿון געבירטיגס נישט־געזונגענע דיכטונגען) -
נאָך דעם, ווי כזועל האָבן די מיגלעכקייט אים צו הערן.

Noch a kurzer hakdome fun Nordrhejn-Wesstfalischn landess-minissterpresident Johannes Rau, woss hot mit sajn ojtoritet un min hesskem ojch mit konkretn unterschtiz, dermutikt dem idealisstischn Manfred Lemm zu ton sajn arbet, lejenen mir in buch a lakonischn, ober balerndikn essej wegn jidischn folksslid, geschribn fun der schwajzarischer germanisstin-akademikerin D"r Salcia Landmann, an opstamike fun pojlischn farmilchomedikn Ziolkew. Mit ojfrichtigkejt un ojtentischkejt is durchgesapt der ojtobiografischer kredo fun machawer Manfred Lemm, woss schildert ojf najnzn sajtn (11-29) di sucheníschn un doss gejen in di schpurn fun Mordechaj Gebirtigss lebn un schafn, k'dej fun sej zu lernen un zien paraleln wegn lebn, kultur un schtajger fun di jidische massn in Pojln. Bajnand mit dem dekt er far unds ojf di farschlajerte mit umklorkejtn paradokssn, farschotene mit waklenischn fragess un temess, woss senen geblibn hengen in der luft un gegribelt dem moch fun a jungn Dajtsch. Er hot nischt gekent banumen di grojsamkejt fun di motiwn, woss hobn bawojgn di Dajtschn zu die farbrecherischkejtn k'lape dem jidischn folk.

Manfred Lemm hot arojssgeworfn fun sajn gedankn-ssfere doss alz woss is geworn arajngehamert in sajn kop in di kinderjorn, er hot mit farchaptkejt geforscht di Gebirtig-lider un sejere heldn, sajn wojnort Kroke un dem jidischn milie far welchn er hot geschafn, fartift di gajsstike essenzn fun jidischn mentsch bis er hot derfilt di tragedie fun jedn jidischn jochid. Doss kligwort " sekss milion jidn" hot baj im ojgehert zu sajn a sstatisstischer bagrif, er hot derschpirt dem broch fun jedn man un froj, derhert dem wejgeschraj fun jedn sokn kind. Un deriber - basungendik doss lebn fun di Mojschelen un Rejselech, Kiwelech un Schejndelech - bawejnt er sejer schtiln marsch zum tojt. Er hot mit sajn werk geschtelt a monument dem singer un di massn far welche er hot gesungen.

Ojgusst 1993 Issachar Fater
(Transkription aus dem Jiddischen: Dagmar Gutmann)
(C) 1993 by Issachar Fater + Dagmar Gutmann

Nach einem kurzen Vorwort des nordrhein-westfälischen Ministerpräsidenten Johannes Rau, der mit seiner Autorität und Zustimmung auch mit konkreter Unterstützung den idealistischen Manfred Lemm zu seiner Arbeit ermutigte, lesen wir im Buch einen kurzen, aber lehrreichen Essay über das jiddische Volkslied, geschrieben von der Schweizer Germanistin Dr. Salcia Landmann, die aus dem ehemals polnischen Ziolkow stammt. Ehrlich und authentisch ist das autobiographische Credo des Autors Manfred Lemm, das auf 19 Seiten die Spurensuche nach Mordechaj Gebirtigs Leben und Schaffen schildert, um aus ihnen zu lernen und Parallelen zu ziehen zur Lebensweise und zur Kultur der jüdischen Massen in Polen. Damit entdeckt er uns die unklaren verschleierten Paradoxa, verschüttet mit unsicheren Fragen und Themen, die in der Luft hingen und das Hirn eines jungen Deutschen zermarterten. Er konnte nicht die Grausamkeit der Motive begreifen, die die Deutschen zu den Verbrechen gegen das jüdische Volk bewogen hat.

Manfred Lemm hat aus seinen Gedanken alles entfernt, was ihm in seiner Kindheit eingehämmert wurde, er hat mit Faszination die Gebirtig-Lieder erforscht und ihre Helden, seinen Wohnort Krakau und das jüdische Milieu, für das er geschaffen hat, die geistige Essenz des jüdischen Menschen vertieft, bis er die Tragödie jedes jüdischen Nachkommen erfühlt hat. Die Anklage "Sechs Millionen Juden" hat bei ihm aufgehört, statistischer Begriff zu sein, er hat den Zusammenbruch von Mann und Frau gespürt, das Wehgeschrei gehört von Greis und Kind. Darüberhinaus - indem er das Leben der Mojscheles der Rejseles, der Kiweles und der Schejndeles besingt, beweint er ihren stillen Marsch zum Tod. Er hat mit seinem Werk dem Dichter und Sänger und den Menschen, für die er sang, ein Monument gesetzt.

August 1993 Issachar Fater
Übersetzung aus dem Jiddischen Dagmar Gutmann
(C) 1993 by Issachar Fater + Dagmar Gutmann
Abdruck mit freundlicher Genehmigung der Autoren